

Onderstaande bespreking van mijn boek
Leven op herhaling – Bewijzen voor reïncarnatie
door Wim Couwenberg verscheen in november 2012
in het online magazine *Civis Mundi* en is te vinden op
www.civismundi.nl/index.php?p=artikel&aid=1944

Ik waardeer het dat er ruim aandacht aan mijn boek
wordt besteed, maar een deel van de kritiek van
Couwenberg vraagt om weerwoord, vandaar deze
geannoteerde versie.

Mijn commentaar staat in **groen** tussen de tekst.
In hetzelfde nummer van *Civis Mundi* staat een stuk
van Hugo Verbrugh over mijn boek, zie
www.civismundi.nl/index.php?p=artikel&aid=1945

Ook van de tekst van Verbrugh heb ik een
geannoteerde versie gemaakt, zie
[www.michielhegener.nl/boeken/Leven op herhaling - reactie Michiel Hegener
op bespreking door Hugo Verbrugh.pdf](http://www.michielhegener.nl/boeken/Leven%20op%20herhaling%20-%20reactie%20Michiel%20Hegener%20op%20bespreking%20door%20Hugo%20Verbrugh.pdf)

Links naar andere besprekingen van mijn boek en
naar interviews die ik er over gaf staan op
www.michielhegener.nl

Michiel Hegener, 30 december 2012

***Het doodzwijgen van een intrigerend filosofisch en
wetenschappelijk object van reflectie en onderzoek***

door Wim Couwenberg, woensdag 31 oktober 2012

***Michiel Hegener, Leven op herhaling. Bewijzen voor
reïncarnatie. Uitgeverij Ten Have, Kampen.***

**Het doodzwijgen van een intrigerend filosofisch en
wetenschappelijk object van reflectie en onderzoek**

Wim Couwenberg

Michiel Hegener, *Leven op herhaling. Bewijzen voor
reïncarnatie*. Uitgeverij Ten Have, Kampen.

Een filosofisch serieus te nemen concept

In esoterische kringen leeft het menselijke heilsverlangen
voort in utopisch getint toekomstdenken met een
spirituele achtergrond. Dit geldt in het bijzonder voor het
Nieuwe Tijds-denken (New Age), een eigentijdse variant
van westerse esoterie die een synthese beoogt van
wetenschap en religie zoals vroeger confessioneel-
christelijke universiteiten beoogden en daarbij inhaakt op
de mentaliteit van een postmaterialistisch type mens dat
behoefte heeft aan geestelijke groei en verdieping in het

mysterie-karakter, de dieptedimensie van de werkelijkheid en dat zoekt in en door persoonlijke ervaring.

In zekere zin leeft dat heilsverlangen ook voort in het streven het oeroude esoterische geloof in karma en reïncarnatie te transformeren in een filosofisch serieus te nemen concept, dat in staat is een bevredigend antwoord te geven op de elementaire menselijke behoefte aan een aardse bedeling die ondanks alle ongerijmdheden, alle absurditeiten, die ons in dit leven zo vaak verbijsteren, als rechtvaardig en zinvol ervaren kan worden. Alles wat we doen of nalaten, bepaalt in dat concept mede ons verdere levenslot. Leven is een continu leerproces, ook in moreel opzicht. Van dit inzicht gaat een disciplinerende werking uit die vergelijkbaar is met het christelijke hiernamaalsgeloof. Vanwege die werking maakte dat geloof ook deel uit van de burgerlijke religie die Rousseau noodzakelijk achtte als sluitstuk van zijn bekende leer van het sociale contract.

In het gemoderniseerde concept van karma en reïncarnatie zoals ontwikkeld door de arts/filosoof Hugo S. Verbrugh wordt uitgegaan van de hypothese dat het menselijk bewustzijn via een cyclisch leerproces van in- en excarnaties tot zijn uiteindelijke bestemming komt.[1]

Als dit alles is, is er niets nieuws aan de hand, dit is gewoon het ABC van het hindoeïsme en boeddhisme.

We hebben in zijn ogen als mensen geen toekomst als dat concept niet het leidmotief wordt van onze moderne cultuur. Het is een concept dat zich als alternatief van het christelijke hiernamaalsgeloof aandient, nu dat onmiskenbaar tanende is. Op de 'god is dood'-theologie is namelijk een 'dood is dood'-theologie gevolgd. En die luidt resoluut de ultieme secularisering van het christelijke geloof in.

Dit is in strijd met de feiten. Er zijn wereldwijd twee miljard christenen. Veertig procent van de Nederlanders gelooft in leven na de dood, dertig procent houdt het voor mogelijk/weet het niet. Het percentage Nederlanders dat zeker meent te weten dat God niet bestaat ligt ruim onder de tien procent. In andere West Europese landen liggen de percentages gelovigen nog veel hoger. Zie ook p. 51 en 52 van mijn boek.

Een religieuze intuïtie die zich leent voor empirisch onderzoek?

Inherent aan het concept van karma en reïncarnatie is uiteraard de ontkenning van de eenmaligheid van dit bestaan. Uit die hoede spreekt het vooral mensen aan die zich vertwijfeld afvragen hoe aan dat eenmalige bestaan met al zijn absurditeiten en ongerijmdheden een bevredigende zin te geven. 'Einmal ist keinmal...' Wat maar eenmaal gebeurt, hoeft net zo goed helemaal niet te gebeuren. Als er maar één leven is, hoeven we net zo goed helemaal niet te leven', meent de oorspronkelijk Tsjechische schrijver Milan Kundera[2]. Die eenmaligheid is op de keper beschouwd een vreselijke gedachte in het licht van de ontelbare levens die de eeuwen door buiten hun schuld geheel of grotendeels mislukken of gezien het ontbreken van reële levenskansen al bij voorbaat tot mislukken gedoemd zijn. De Nederlandse diplomaat en dichter Maarten Mourik had ook grote moeite met die eenmaligheid en leefde in existentieel verzet tegen de dood als zinloze vernietiging en onoverkomelijk schandaal. Is het geen schande dat ons de weelde van het bestaan geschonken wordt, maar dat dit met de dood voor eens en altijd in het niet verdwijnt?[3]

In het heersende materialistische, mechanistische en nihilistische wereldbeeld wordt de eenmaligheid van ons bestaan probleemloos als feit geregistreerd.

Dit wereldbeeld heerst niet onder de bevolking, zie de European Values Studies – wel bij de wetenschap en de kwaliteitsmedia.

Als het menselijk bewustzijn niet meer is dan het product van de werking van onze hersens, zoals 90% van de neurowetenschappers veronderstelt, is dat reïncarnatieconcept natuurlijk apekool. De wis- en natuurkundige C.W. Rietdijk denkt daar niettemin anders over. Die anticipeert allang op een paradigmawisseling in zijn concept van een rationeel verantwoorde religie. In dat concept is het z.i. wetenschappelijk gezien niet langer onzinnig de evolutie van het menselijke lot te concipiëren als een doelgericht en dus zinnig gebeuren. In het idee van karma en reïncarnatie ontwaart hij een religieuze intuïtie die zich met behulp van parapsychologisch onderzoek wel degelijk leent voor empirisch-wetenschappelijk toetsing en dus niet als een louter metafysische speculatie van de hand te wijzen valt.[4]

Waarom geloven zoveel mensen tegenwoordig in reïncarnatie, nu het christelijke geloof in een leven na de

dood tanende is, vraagt de katholieke godsdienstpsycholoog J. Janssen zich af. Rationeel is dat moeilijk te begrijpen. Het is, zo veronderstelt hij, het geloof in een tweede kans. We kunnen niet meer omgaan met de eeuwigheid. Dat is verveling ten top. De menselijke maat is gebaseerd op afwisseling. Het idee van reïncarnatie past daar goed bij[5]. Maar is het niet meer dan dat? Gaat het uiteindelijk niet om de vraag of aan de evolutie, de geschiedenis der mensheid enigerlei zin en betekenis valt toe te kennen?

Leven op herhaling

Er is zopas een nieuw boek verschenen over reïncarnatie. Het is van de hand van de freelance journalist Michiel Hegener en is getiteld *Leven op herhaling* (Uitgeverij Ten Have, 2012). Hij presenteert zijn boek als eerste boek over reïncarnatie, dat grotendeels gebaseerd is op interviews met onderzoekers, getuigen, wetenschapsfilosofen en sceptici. Wat mij bij lezing van dit boek opvalt, is dat Hegener geen melding maakt van het diepgravende denkwerk, dat over dit onderwerp verricht is door de eerder genoemde arts/filosoof Hugo Verbrugh en hem ook niet geïnterviewd heeft. Ook de wis- en natuurkundige C.W. Rietdijk wordt helemaal niet genoemd.

Nederlanders zijn al oververtegenwoordigd in het boek, ik wilde me niet schuldig maken aan discriminatie van niet-Nederlanders.

Van Hugo Verbrugh heb ik op internet het een en ander gelezen bij het voorbereiden van dit boek, maar nergens had hij iets nuttigs te zeggen over mensen die zich toetsbare, kloppende feiten herinneren uit een vorig leven, het onderwerp van mijn boek. Misschien had ik iets gemist dus heb ik, na lezing van Couwenbergs commentaar, het boek van Verbrugh *Karma en reïncarnatie* erbij genomen. Daarin besteedt hij precies vier (!) pagina's aan de harde bewijzen en wat hij schrijft is inhoudelijk ook nog eens heel zwak.

Wezenlijker is dat het me in dit boek niet zozeer gaat om "denkwerk" van wie dan ook maar om feiten, om de anomalieën die op hun plaats vallen in het licht van een generieke reïncarnatietheorie.

Wat opvalt bij het lezen van bovenstaande paragraaf in het artikel van Couwenberg is dat het glas in zijn visie half leeg is en niet half vol. Ik ben de halve wereld afgereisd voor interviews met de beste experts inzake de anomalieën die wijzen op

reïncarnatie en hoe je die zou kunnen interpreteren. Dat waren de echte grote onderzoekers of mensen die die onderzoeken hebben geïnterpreteerd en daarbij goed op de hoogte waren van de beste gevallen en hoe die in elkaar steken. Dat laatste geldt, voor zover zijn geschriften daarvan getuigen, niet voor Verbrugh. Baanbrekende onderzoeken zoals van Peter Ramster (*The Search for Lives Past*, 1990), Bruce Leininger (*Soul Survivor, The Reincarnation of a World War II Fighter Pilot*, 2009) en Robert Snow (*Looking for Carroll Beckwith*, 1999) vermeldt hij nergens. Dus, tja, als hij dat allemaal niet gezien heeft, en die indruk krijg ik, wat is dan nog de betekenis van zijn denkwerk? Van Ian Stevenson weet hij wel iets, maar bitter weinig (alweer, voor zover Verbrughs werk daar inzicht in geeft). Stevenson's magnum opus, *Reincarnation and biology* (1997, 2200 pagina's) wordt nergens vermeld door Verbrugh...

Civis Mundi heeft in samenwerking met Verbrugh in 1997 een jaarboek gepubliceerd onder de titel *Karma, reïncarnatie en de roep om zingeving* dat ook uitgangspunt was van een grote HOVO studieconferentie op de EUR. In aansluiting hierop publiceerde Civis Mundi in 1999 een themanummer, getiteld: *Karma en reïncarnatie anno 1999: de stand van zaken*; en daarna in 2009 in het themanummer: *Is elk zijn tot niet-zijn geschapen? Postmortaal levensperspectief opnieuw ter discussie*. Van een actief speurend journalist als Hegener mag verwacht worden dat hij van deze activiteiten toch op de hoogste kon zijn. Vandaar mijn vraag: vanwaar dat doodzwijgen ervan?

Come on! Er zijn bibliotheken en websites volgeschreven over reïncarnatie, ik heb tientallen boeken doorgeworsteld, zie de literatuurlijst in mijn boek. Ik heb de grootste experts ter wereld geïnterviewd. En dan de klacht dat ik een paar stukken in een bepaald tijdschrift niet heb gelezen. Wat een rare, negatieve, Nederland-centrische benadering van mijn boek...

Wat Hugo Verbrugh betreft, die heeft eind jaren '90 in verband met zijn reïncarnatie-onderzoek de Stichting Kairos, Karma en Reincarnatie opgericht. De website van die stichting is: www.kairos-kr.nl.

En op die site is helemaal niets te vinden dat aansluit op mijn boek – er staat überhaupt bijna niets op....

Verbrugh heeft zich met dit alles wat reïncarnatie-onderzoek betreft voldoende bekend gemaakt. Door dat alles te negeren schiet Hegener mijns inziens te kort als actief speurend onderzoeksjournalist.

Zie hierboven, de passage over Verbrugh. Van reïncarnatie onderzoek - het echte detectivewerk in archieven en in het terrein om het waarheidsgehalte van de beste gevallen vast te stellen - weet hij, voor zover blijkt uit zijn teksten, nagenoeg niets.

Hij hoopt dat met zijn boek een einde komt aan het doodzwijgen van reïncarnatie als wetenschappelijk object van onderzoek. Zoals Verbrugh uiteengezet heeft, is het ook een intrigerend filosofisch onderwerp. In beiderlei richting stellen we het onder het thema "Vragen van leven en dood" in dit nummer opnieuw aan de orde als tegenwicht tegen het nihilistische geestesklimaat dat Nietzsche al eind 19^e eeuw heeft aangekondigd als een onheilspellende gebeurtenis met verschrikkelijke gevolgen[6] en in deze tijd in brede kring is doorgedrongen zonder dat dat enigerlei verontrusting wekt.

Met de menswording van de evolutie wordt die evolutie zich bewust van zichzelf en wordt zij daarmee een beschavingsproces. Daarmee groeit de behoefte aan reflectie op zin en betekenis ervan. De filosofie van karma en reïncarnatie biedt een levensvisie waarin aan dat beschavingsproces een positieve zin en betekenis kan worden gegeven evenals aan individuele levens en dat in een tijd waarin aan enigerlei zin en betekenis ervan sterk getwijfeld wordt of die zelfs zonder voorbehoud ontkend wordt. De bekende psychiater B.E. Chabot ziet in het zoeken naar enigerlei zin zelfs een uiting van psychische onvolwassenheid.[7]

Zolang het streven naar een plausibele empirische bewijsvoering tekortschiet - en ook Hegener schiet daarin te kort, al luidt de ondertitel van zijn boek *Bewijzen voor reïncarnatie* - blijft reïncarnatie filosofisch gezien vooralsnog een serieus te onderzoeken *mogelijkheid* met nog te beantwoorden cruciale vragen zoals bijvoorbeeld de vraag wat van mensen eigenlijk reïncarneert.

Dat ik tekort schiet bij de bewijsvoering... tja, alles kan altijd beter. Maar heeft Couwenberg mijn analyses van de gevallen Leininger en McDonald echt

gedetailleerd bestudeerd? Als hij dat gedaan had, had hij vast niet zo makkelijk opgeschreven dat ik “tekort schiet”.

Wat er van mensen “eigenlijk reïncarneert” komt in mijn boek uitvoerig aan de orde, ondermeer op p. 38-39 maar daarna ook vaak en op allerlei manieren (zie ondermeer p. 195 t/m 198).

Bij het speuren naar een antwoord op die vraag stuiten we tegenwoordig op het heersende natuurwetenschappelijke paradigma, waarin de ziel, de geestelijke dimensie van de mens en zijn zelfbewustzijn in de ban gedaan zijn als verzinsels en derhalve irrelevant, daarbij uiteraard uitgaande van een materialistisch mensbeeld. Op universiteiten worden niettemin nog steeds geesteswetenschappen serieus genomen en gedoceerd.

Hegener verdient in ieder geval waardering voor de moeite die hij zich getroost heeft reïncarnatie als object van wetenschappelijk onderzoek bespreekbaar te maken. Hij heeft dat gedaan in een goed opgebouwd betoog, waarin ook tegenargumenten aan de orde komen, waaronder de vraag of reïncarnatie als feit verenigbaar is met de gangbare westerse wetenschap. Als reïncarnatie als feit bewezen zou kunnen worden, dan komt het heersende natuurwetenschappelijke paradigma inderdaad in grote problemen, zoals Hegener stelt. Dan zou, betoogt van zijn kant de filosoof Paul Wouters, niet alleen de natuurwetenschap, maar ook de kritische intuïtie van eeuwen fundamenteel fout zitten op punten waar die niettemin in de loop der eeuwen buitengewoon betrouwbaar is gebleken. Zonder een materieel-energetische drager valt informatie nu eenmaal niet over te dragen.[8] De controverse die hier in het geding is, valt, lijkt me, te herleiden tot een botsing tussen een louter immanente, materialistische zienswijze zoals die de overhand heeft in de gangbare wetenschapsbeoefening en ook uitgangspunt is van seculiere levensovertuigingen; en daartegenover een in het defensief gedrongen denkwijze die zich openstelt voor een realiteit die de materiële werkelijkheid overstijgt, m.a.w. voor bewustzijn, denken, moraal, cultuur als niet volledig tot de materiële wereld te reduceren fenomenen.

Het gaat niet over een denkwijze – het gaat over feiten, bikkelhard, onweerlegbaar, die niet te verenigen zijn met het materialisme. Ik verwijs hier korthedshalve naar wat staat op de onderste helft van pagina 91 van mijn boek... Dat alleen al betekent een vette streep door het materialisme en het geloof

dat “zonder een materieel-energetische drager [...] informatie nu eenmaal niet [valt] over te dragen”, zoals Couwenberg schrijft.

Het materialisme is failliet. En de meeste aanhangers weten het. Maar voorlopig houden ze zichzelf en elkaar gevangen in het materialistische paradigma. Waarom, dat mag een wetenschapssocioloog eens in kaart brengen, al geeft Thomas Kuhn natuurlijk al goede antwoorden op die vraag.

Er is over deze controverse geen zekerheid mogelijk. Hoed u trouwens voor mensen, die iets zeker weten, zoals een vrijzinnig denker en natuurkundige als Jan Terlouw de wereld toeroept in zijn nieuwe boek. En dat geldt zeker voor het onderwerp van deze controverse. Uitgaande van een transcendentalistisch paradigma zie ik reïncarnatie als een intrigerende mogelijkheid aan gene zijde van de zintuiglijk waarneembare werkelijkheid die ik niet bij voorbaat uitsluit. Waarom zouden we die mogelijkheid in filosofische reflectie en wetenschappelijk onderzoek niet tentatief verkennen? Waarom dit bij voorbaat voor onzin uit te maken?

Daar ben ik het natuurlijk helemaal mee eens. Maar het wordt al verkend, in het bijzonder door de Division of Perceptual Studies aan de University of Virginia. Peter Ramster heeft het verkend, Peter Fenwick, Satwant Pasricha, Robert Almeder, Steve Hales. Allemaal grootheden die ik heb gesproken en die Couwenberg geen van allen noemt in zijn bespreking...

Hieronder volgt een nadere kritische bespreking van dit boek waarin een aantal zwakke punten bloot gelegd wordt.

Dat is dus het stuk van Hugo Verbrugh over mijn boek. Zie voor dat stuk

www.civismundi.nl/index.php?p=artikel&aid=1945

en voor dat stuk plus mijn commentaar:

[www.michielhegener.nl/boeken/Leven op herhaling - reactie Michiel Hegener op bespreking door Hugo Verbrugh.pdf](http://www.michielhegener.nl/boeken/Leven%20op%20herhaling%20-%20reactie%20Michiel%20Hegener%20op%20bespreking%20door%20Hugo%20Verbrugh.pdf)
